

František Bartoš

(16. 3. 1837 – 11. 6. 1906)

František Bartoš je jednou z nejvýznamnějších osobností našeho kulturního života druhé poloviny 19. století. V této době výrazně ovlivňoval svým mnohostranným dílem rozvoj celého národního života na Moravě. Byl bytostně spjat s ideami národního obrození a jejich realizaci v moravských podmínkách věnoval všechny své síly a schopnosti. Byl vynikající pedagog, etnograf, folklorista i dialektolog. Vše, co dělal a čemu se věnoval, mělo vždy jediného společného jmenovatele: všestranně upevňovat a rozvíjet národní uvědomění, kulturu a vzdělání.

Základ národního uvědomění získal František Bartoš v rodinném prostředí v rodné obci Mladcová u Zlína. Na svou dobu mimořádně vzdělaní zlíňští kantoři František a Josef Vojtěchovi v něm navíc vypěstovali touhu po vzdělání, které Bartoš získával za svízelných existenčních podmínek na gymnáziu v Olomouci a na univerzitě ve Vídni. Badatelskou houževnatost talentovaného studenta filologie pak rozvíjeli jeho univerzitní učitelé A. V. Šembera a F. Miklosi. Ti také podporovali jeho cílevědomé úsilí prospět vlastní práci národním i slovanským zájmům. Tuto zásadu pak Bartoš vždy uplatňoval vůči sobě i vůči svým žákům. Obdivuhodný rozsah jeho díla je toho výmluvným svědectvím.

Povahu, která dává přednost činu před proklamací, reprezentuje Bartošovo reformační úsilí v oblasti metodiky vyučování českého jazyka. Vydal více jak desítku učebnic a příruček, které výrazně pozvedly úroveň výuky českého jazyka a literatury na středních školách. Jeho Malá slovesnost vyšla během třiceti let devětkrát. O Rukověti správné češtiny napsal Jan

Pracovna na Mladcové.

Foto © archiv Muzea jihovýchodní Moravy Zlín.

Herben, že si zaslouží být „...do zlata zafasována, ale také i více čtena!“ Slovy těžko postižitelná je ovšem vlastní pedagogická práce Františka Bartoše. Imponoval svým žákům rozsáhlými vědomostmi, ryzím charakterem i publikačními úspěchy. Vychoval řadu vynikajících osobností - Jana Herbena, Františka Bílého a další, které pak hrály významnou úlohu ve společenském i kulturním životě našeho národa.

Při všech svých pedagogických povinnostech a vědecké práci účastnil se Bartoš pilně i společenského a kulturního dění v Brně. Byl zakládajícím členem Ústřední Matice školské, ředitelem a protektorem ústavů Vesny a mj. několik let redigoval Časopis Matice moravské. Jeho vlastenectví bylo prosto všech okázalostí. S neobvyklou skromností a obětavostí pomáhal i hmotně všude tam, kde viděl, že je třeba pomoci. Poskytoval finanční dary českým kulturním institucím i nemajetným studentům.

Dnes je širší veřejnosti znám František Bartoš především jako folklorista, etnograf a dialektolog. V poslední a největší ze tří jeho sbírek lidových moravských písní je jich zachyceno více než 2 000. Tuto

František Bartoš v roce 1895.

Foto © archiv Muzea jihovýchodní Moravy Zlín.

sbíрку vydal ve spolupráci s Leošem Janáčkem a za přispění mnoha sběratelů z řad venkovské inteligence, zejména učitelů a kněží. Dodnes ojedinělým dílem je jeho vynikající sbírka dětského folkloru Naše děti. Dětem je věnována i jeho vůbec poslední kniha, jejíž vydání se již nedožil: Kytice z lidového básnictva, ilustrovaná Adolfem Kašparem.

Z Bartošova pera je i řada prací národopisných. Ve svých národopisných monografiích podal sou-

hrnný pohled na způsob života a kulturu venkovského lidu na Zlínsku, Valašsku, Moravských Kopicích a Podluží. Pozoruhodná je i skutečnost, že si například ve své studii Líšeň všímal sociálních vztahů na moravské vesnici, jejíž způsob života výrazně ovlivnila blízkost velkého města.

Svou Dialektologií moravskou - spisem o moravských nářečích - získal František Bartoš proslulost i ve vědeckém světě slovanském. Tomuto dílu byla udělena cena Akademie nauk v Petrohradě, vysoce ji hodnotili Fr. Miklosiíc a Jan Gebauer. Ten prohlásil, že v celé gramatické literatuře české nezná díla tak obsažného a spolu s obsahem tak pravdivého, jako jest Dialektologie Bartošova.

Čas podrobil i Bartošovo dílo tvrdé zkoušce. Mnohé z toho, co napsal, se stalo již jen dobovým dokumentem. Zůstalo však stále dost toho, co z jeho díla dodnes patří k živému národnímu dědictví. Patří jistě k pozitivní části bilance kulturních aktivit Zlínského kraje, že se právě jejich zásluhou dostává Bartošovo dílo do rukou všech, kteří se zabývají studiem lidové kultury a usilují o její uchování a rozvoj. Vydáním studií Moravský lid, Moravská svatba, Deset rozprav lidopisných, Líšeň a Kytice z lidového básnictva bude ukončen záslužný ediční projekt a splacen stoletý dluh, který jsme vůči dílu Františka Bartoše měli.

Mladcová a rodný kraj byly vždy drahé Bartošovu srdci. Písně z Mladcové otvírají jeho první sbírku moravských lidových písní. První jeho národopisná monografie je věnována Zlínsku. Domů se vracel rok co rok. Hledal tu a také nalézal nové síly do další práce. Domov mu poskytl přátele nejvěrnější, rodná Mladcová mu poskytla i místo k odpočinku poslednímu.

Dedikace v knihách, které mu věnoval Alois Jirásek, Ignát Herrmann, František Bílý, Jan Herben

František Bartoš při práci v terénu. Foto © archiv Muzea jihovýchodní Moravy Zlín.

a další, svědčí o úctě, kterou k Františku Bartošovi chovali čeští spisovatelé.

Přes všechny pocty, jichž se dostalo Bartošovi již za jeho života, však zůstal vždy člověkem skromným, z duše dobrým a ohleduplným. Když byl jmenován členem České akademie věd, prohlásil, že se pokládá jen za prostého dělníka na staveništi národní vzdělanosti.

Osobnost a dílo Františka Bartoše připomínáme u příležitosti stého výročí jeho úmrtí s přesvědčením, že má velmi co říci všem, kdo ovlivňují vývoj soudobé české kultury, se zdůrazněním jeho vnímavé historické odpovědnosti, jíž nikdy, nikým a za žádných okolností nemůže být zbavena žádná generace.

Možností, jak připomenout a zejména mladé generaci přiblížit osobnost a dílo Františka Bartoše, je téměř nepřeborné množství. Mnoho napoví i připojený stručný seznam jeho prací.

Důležitě také je, že dvě z nich nově vydané - Lid a národ a Naše děti - lze získat v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně. K vydání v rámci Edice Zlínský kraj se připravuje Moravský lid.

Význam Bartošova díla pro kulturní a společenský rozvoj moderní společnosti zdůraznil věcně, leč naléhavě již Tomáš Baťa, když v roce 1929 prohlásil:

Památku Františka Bartoše oslavujeme ne na koních, ne tancem, ne pitkami. Nejdůstojnější oslava spisovatele jest, rozmnožíš-li jeho dílo, aby se stalo přístupné a užitečné

Když se na oslavu České Akademie a jejích moravských členů pořádal v Brně dne 10. května 1890 slavnostní banket, František Bartoš, vytýkaje úkol této instituce, pravil:

„Jenom ten národ žije, který tvoří ze sebe. - Každý národ má svou individualitu, má svého vlastního ducha národního, jehož osobitý ráz otiskuje ve všechny projevy svého života duchovního. Co sami dobrého doma máme, to pěstovati máme co nejpečlivěji jako zdravé jádro, z něhož jedině vyrůstati může nádherný strom pravé vzdělanosti domácí.

Náš akademie musí býti palácem vědy a umění české, chrámem národního ducha českého. Takováto budova zcela dostavena nebude vlastně nikdy; ustavičně zbývá něco dostavovati, něco spravovati. Vedle umělců architektů potřebí tu také prostých dělníků, kteří snášejí a podávají potřebné stavivo. Býti takovým prostým dělníkem na staveništi národní vzdělanosti učinil jsem si úkolem životním. Uznání více než zasloužené, jehož se této mé činnosti dostalo, vzbuzuje ve mně blahou naději, že stavivo to nezůstane docela nepoužito.

A to bylo by mi nejlepší odměnou; nebylo by to cti mou a prospěchem mým, nýbrž cti, prospěchem a slávou milého národa našeho.“

všem lidem. Takto chceme my oslavit tohoto syna našeho kraje.

Pro region a pro město, které se k duchovnímu odkazu Tomáše Bati hlásí, nemůže být přesvědčivější inspirace ne k slavnostním prohlášením, ale k či-

nům, z nichž i ten nejskromnější bude mít svou společenskou hodnotu.

*Studijně-dokumentační středisko Františka Bartoše
Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně
a Krajská knihovna Františka Bartoše*